

Seletuskiri haridus- ja teadusministri määruse „Eesti Teadusinfosüsteemi põhimäärus“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus ja eesmärk

Eesti Teadusinfosüsteem (ETIS) asutati 2006. aastal riikliku registrina. ETIS koondab informatsiooni teadus- ja arendusasutuste, teadlaste, teadusprojektide ning erinevate teadustegevuste tulemuste kohta. Samaaegselt on Eesti Teadusinfosüsteem kanal erinevate taotluste esitamiseks ning esitatud taotluste läbivaatamiseks ja taotluste ning projektide aruannete kinnitamiseks. ETIS koondab teadus- ja arendustegevusega seotud andmed üheks omavahel seotud tervikuks, muutes need kergesti kättesaadavaks teadlastele, riigiasutustele, rahastajatele, üliõpilastele ja avalikkusele. Teadlased ja teadusasutused esitavad ETIS-es teadusprojektide taotlusi ja aruandeid, samuti sõlmivad lepinguid – see on oluline osa teadusrahastuse protsessist Eestis. ETIS võimaldab hinnata teadlaste ja teadusasutuste tegevust (nt publikatsioonide arv, projektide tulemuslikkus), mida kasutatakse näiteks teadusasutuste rahastamisel ja teaduspoliitika kujundamisel. Riik saab ETIS-est andmeid teaduse ja arendustegevuse kohta, mida kasutatakse poliitikate kujundamisel ja rahvusvahelisteks aruandlusteks.

Määrus asendab seni teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse alusel kehtinud Vabariigi Valitsuse määrust „Eesti Teadusinfosüsteemi asutamine ja selle pidamise põhimäärus“, mis kaotas kehtivuse seoses nimetatud seaduse kehtivuse lõppemisega. Uus põhimäärus kehtestatakse haridus- ja teadusministri määrusega.

Eelnõu ning seletuskirja koostasid Haridus- ja Teadusministeeriumi teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna tehnoloogia arendusjuht Hannes Alekand (735 0321; hannes.alekand@hm.ee) ning teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna nõunik Mariann Saaliste (735 0214; mariann.saaliste@hm.ee), juriidilist kvaliteeti kontrollis õiguspoliitika osakonna õigusnõunik Mirjam Reinthal (735 2405; mirjam.reinthal@hm.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse § 14 lõike 6 alusel. Määruse eelnõu koosneb 10 peatükist ning 42-st paragrahvist. 1. peatükis sätestatakse üldsätted. 2. peatükis sätestatakse andmekogu ülesehitus ja andmete kaitse. Peatükkides 3 – 7 sätestatakse asutuste, isikute, finantseerimise ja hindamise, teadus- ja arendustegevuse tulemuste ning teadustaristu ja teenustega seotud alamregistritega seonduv. 8.peatükis sätestatakse andmete muutmise ja logimisega seonduv ning 9.peatükis juurdepääs andmetele, andmete väljastamine ja säilitamine. 10.peatükis on toodud andmekogu rahastamise ja lõpetamisega seotud sätted.

Eelnõu §-s 1 on Eesti Teadusinfosüsteemi kui andmekogu definitsioon, inglisekeelne nimetus ja andmekogu eesmärk. Andmekogu eesmärk tuleneb teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadusest.

Eelnõu § 2 sätestab vastutava ja volitatud töötaja ja nende ülesanded. Andmekogu vastutav töötaja on Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi HTM), kelle on seoses andmekoguga määruks loetletud kaheksa ülesannet. Ülesannete hulka kuulub andmekogu pidamise juhtimine ning vastutus andmekogu haldamise seaduslikkuse ja arendamise ning andmete haldamise,

säilitamise ja hävitamise eest. HTM kehtestab andmete juurdepääsu ja töötlemise korra ning andmekogu turvanõuded, samuti sõlmib andmevahetuse kokkulepped. HTM ülesannete hulgas on ka andmekogu tehniline arendamine, haldamine ja majutamine, samuti andmevahetuse korraldamine teiste andmekogudega. Loetelu ei ole lõplik ning HTM võib täita ka muid õigusaktidest tulenevaid vastutava töötleja ülesandeid.

ETAG on andmekogu volitatud töötleja ülesandeid täitnud alates 2012. aastast. Enne Sihtasutuse Eesti Teadusagentuur (edaspidi ETAG) asutamist täitis andmekogu volitatud töötleja rolli ETAG eelkäija Sihtasutus Archimedes. Lisaks ETAG-ile võib andmekogu volitatud töötlejaks olla ka riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus ning juriidiline isik, kes sisestab ja töötleb andmeid temaga sõlmitud lepingus määratud ulatuses. Leping andmete sisestamiseks ja töötlemiseks sõlmitakse ETAGi ja asutuse või juriidilise isiku vahel.

ETAG ülesanded volitatud töötlejana on seotud andmekogu haldamise ja töö tagamisega, turvameetmete rakendamisega, andmekvaliteedi ja kasutajatoe tagamisega, arendustööde ettepanekute esitamise ja hilisema testimisega, andmepäringute ja analüüside tegemisega, teiste volitatud töötlejatega lepingute sõlmimise ning muude ülesannetega õigusaktides sätestatud ulatuses.

2. peatükis on kirjeldatud andmekogu ülesehitus ja andmete kaitse.

Eelnõu §-s 3 on kirjeldatud andmekogu ülesehitus. Andmekogu peetakse ühetasandilise infotehnoloogilise andmebaasina. Andmekogusse kuulub 5 alamregistrit: teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste ja isikute alamregistrid, teadus- ja arendustegevuse finantseerimise ja hindamise ning selle tulemuste alamregistrid ning teadustaristu ja sellega seotud aparatuuri ja teenuste alamregister.

Eelnõu §-s 4 on toodud andmekogu turvaosaklassid RIA turvaklassifikaatorite alusel. Konfidentsiaalsuse turvaosaklass on S2 (info sisaldab osaliselt avalikku ja teatud kasutajagruppidele mõeldud infot; ligipääs antakse õigustatud huvi korral), tervikluse turvaosaklass T2 (andmete terviklus peab olema tagatud keskmisel tasemel) ning käideldavuse turvaosaklass K2 (info kättesaamine on oluline tundide jooksul). Turvaosaklassid (inglise keeles security classification levels või security classes) on tasemed või kategooriad, mille alusel hinnatakse teabe, süsteemide või andmete turvalisust, st kui tundlik või kaitstud mingi info peab olema ning kes sellele ligi pääseb. Andmekogu turbeaste on keskmine, mis tähendab, et andmeid tuleb kaitsta konfidentsiaalsuse, tervikluse ja kättesaadavuse rikkumiste eest, kuid ei nõuta kõrgeima taseme kaitsemeetmeid, nagu riigisaladuse korral. See on kõige levinum tase tavapärastes infosüsteemides (nt haridus, tervishoid, eraettevõtted).

3.-7. peatükis reguleeritakse alamregistritega seonduvat.

Eelnõu §-s 5 on toodud teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste alamregistri pidamise eesmärk, milleks on pidada arvestust asutuste ja juriidiliste isikute üle.

Eelnõu § 6 on toodud andmed, mis kuuluvad teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste alamregistrisse. Lisaks asutustele ja juriidilistele isikutele sisaldab alamregister infot ka nende evalveerimise ja struktuuriüksuste kohta.

Eelnõu §-s 7 on nimetatud, kes võivad teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste alamregistrisse andmeid esitada. Lisaks HTMile ja ETAGile võivad andmeid esitada teadus- ja arendustegevuses osalevad asutused ja juriidilised isikud.

Eelnõu §-s 8 on toodud, et teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste alamregistrisse esitatakse andmed kas vastava sisestusvormi kaudu või kantakse üle äriregistrist. Andmete esitamiseks antakse määruses tähtaeg, milleks on 5 tööpäeva alates andmete tekkimisest. Sama tähtaeg kehtib ka andmete muutmise kohta.

Eelnõu § 9 sätestab teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste alamregistri andmete koosseisu. Alamregistrisse kantavad andmed on asutuste ja juriidiliste isikute registrikood, õiguslik vorm, täielik nimi eesti ja inglise keeles, juriidiline aadress, andmed evalveeritud valdkonna kohta koos käskkirja andmetega selle kohta ning andmed struktuuriüksuste kohta. Struktuuriüksuste andmed on olulised, kuna neid kasutatakse nii taotlemise, aruandluse kui ka statistika juures. Samuti võib andmete kinnitamine lähtuda asutuste struktuurist ning struktuuriüksustel võivad olla eraldi andmekogu administraatorid.

Eelnõu § 10 sätestab, et asutuste ja juriidiliste isikute kohta andmete sisestamisel või muutmisel on aluseks äriregistri või riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste registri andmed.

Eelnõu § 11 sätestab teadus- ja arendustegevusega seotud isikute alamregistri pidamise eesmärgi, milleks on pidada arvestust teadus- ja arendustegevusega seotud isikute üle. Lisaks akadeemilistele töötajatele kuuluvad selliste isikute hulka teadus- ja arendustegevust administreerivad isikud, samuti teised finantseerimis- või evalveerimistaotlustes nimetatud isikud. **Eelnõu §-i 12** kohaselt kantakse alamregistrisse andmed teadus- ja arendustegevusega tegelevate füüsiliste isikute kohta.

Eelnõu §-i 13 kohaselt esitavad isikute alamregistrisse andmeid nii asutused ja juriidilised isikud kui ka teadus- ja arendustegevusega seotud füüsilised isikud. **Eelnõu §-s 14** kirjeldatakse andmete esitamist alamregistrisse. Nii andmed kui nende muudatused esitatakse kas vastava sisestusvormi kaudu või rahvastikuregistri või teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste personaliinfosüsteemide kaudu viie tööpäeva jooksul alates andmete tekkimisest või nende muutumisest. **Eelnõu § 15** sätestab alamregistri andmete koosseisu ning **§ 16** alusdokumendid, millel esitatakse andmed põhinevad. Alusdokumentideks on isikut tõendav dokument või andmed rahvastikuregistrist, tööleping, võlaõiguslik leping või andmed töötamise registrist või asutuse personaliinfosüsteemist, kus isik töötab, samuti akadeemilist kraadi tõendav dokument või kirje Eesti hariduse infosüsteemis (EHIS).

Eelnõu § 17 sätestab teadus- ja arendustegevuse finantseerimise ning hindamise alamregistri pidamise eesmärgi, milleks on koguda vajalikke andmeid asutuste ja juriidiliste isikute tegevuse planeerimiseks ja rahastamiseks ning eelarvete koostamiseks, samuti andmeid eetikakomiteele esitatavate taotluste ning nende menetlemise tulemuste kohta. **Eelnõu § 18** kohaselt kogutakse selleks andmeid andmekogu kaudu esitatavate taotluste ja aruannete, teadus- ja arendusprojektide ning -lepingute ning eetikakomiteede poolt antud hinnangute kohta.

Eelnõu § 19 kohaselt sõltub andmete esitaja isik sellest, mis laadi andmetega on tegu. Kui andmed teadus- ja arendusprojektide kohta, mille taotlemine toimub andmekogu kaudu, sisestatakse esitatud taotluste ja aruannete põhjal automaatselt, siis ülejäänud andmete esitamine sõltub andmete sisust – andmed esitab kas taotleja, taotluse menetleja, aruande esitaja, teadus- ja arendustegevusega seotud asutus või juriidiline isik või eetikakomitee hinnangu taotlust menetlev asutus või juriidiline isik. Teaduseetika komitee hinnangu andmed sisestab andmekogusse ETAG, kelle pädevuses on komitee töö koordineerimine. **§ 20** kohaselt

esitatakse või kantakse andmed või andmete muudatused alamregistrisse 5 tööpäeva jooksul alates nende tekkimisest või muutumisest.

Eelnõu §-s 21 on toodud teadus- ja arendustegevuse ning hindamise alamregistri andmete koosseis. Alamregistrisse kantakse andmed taotluste, aruannete ning teadus- ja arendusprojektide ning -lepingute kohta. **Eelnõu §-s 22** on nimetatud andmete alusdokumendid, milleks on projektide raames esitatud taotlused ja aruanded, allkirjastatud lepingud ning otsused ja hinnangud.

Eelnõu §-s 23 sätestatakse teadus- ja arendustegevuse ning selle tulemuste alamregistri eesmärk, milleks on koguda andmeid teadus- ja arendustegevusega seotud asutuste ja isikute edukuse ja tulemlikkuse hindamiseks. Publikatsioonide andmeid kogutakse lisaks eelnevale ka selleks, et saada andmeid kõrghariduse õppekavadel õpetavate isikute kohta ning edastada need Eesti hariduse infosüsteemi.

Eelnõu §-s 24 on toodud, mis liiki andmeid asutuste ja isikute kohta kogutakse. Andmete hulgas on publikatsioonide, tööstusomandi, teaduskollektsioonide ja andmekogude, samuti doktori- ja magistriõppe juhendamiste kohta. **Eelnõu § 25** kohaselt esitavad alamregistrisse andmeid teadus- ja arendustegevust läbiviiv akadeemiline töötaja või Eesti hariduse infosüsteemis õpetajate ja akadeemiliste töötajate alamregistris kirjeldatud füüsiline isik või teadus- ja arendustegevusega seotud asutus või juriidiline isik või kõrghariduse omandamist võimaldav õppeasutus või juriidiline isik. Samuti on toodud andmete kinnitaja, kelleks üldjuhul on asutus või juriidiline isik, kus isik töötab, või Eesti Teadusagentuur juhul, kui isik ei ole seotud ühegi asutusega (väliseadlane) või asutuses ei ole eraldi andmete kinnitajat määratud. **Eelnõu § 26** kohaselt tuleb alamregistrisse andmed esitada või muudatused sisse viia viie tööpäeva jooksul andmete tekkimisest või muutumisest arvates. **Eelnõu §-s 27** on sätestatud andmete koosseis, mis tuleb alamregistrisse kanda §-s 24 nimetatud andmete kohta. Punktis 5 toodud isikute all on mõeldud isikuid, kes on panustanud või panustavad kollektsiooni või kogu loomisse ja säilitamisse. **Eelnõu §-s 28** on kirjeldatud andmete alusdokumendid. Kui tegemist on välisriigis omandatud doktori- ja magistrikraadiga, on alusdokumendiks välisriigi õppeasutuse poolt välja antud haridusdokument.

Eelnõu 7. peatükis on uue alamregistrina kirjeldatud teadustaristu ning teadustaristutega seotud aparatuuri ja teenuste alamregister.

Eelnõu §-s 29 sätestatakse teadustaristu ning teadustaristutega seotud aparatuuri ja teenuste alamregistri pidamise eesmärk, milleks on pidada arvestust teadustaristu ning teadustaristutega seotud aparatuuri ja teenuste üle ning võimaldada nendega seotud tegevuste eesmärgipärasuse ja vajalikkuse hindamist. Teenuste all on mõeldud taristuga seotud teenuseid. Teadustaristute tegevust ja selle edukust hindab vastavalt haridus- ja teadusministri määruses “Riikliku tähtsusega teadustaristu toetamine”¹ sätestatule iga-aastaselt teadustaristu komisjon. **Eelnõu §-s 30** on loetelu alamregistrisse kantavatest andmetest. **Eelnõu § 31** kohaselt kannab andmed Eesti teadustaristu teekaardile kuuluvate objektide kohta alamregistrisse ETAG ning muud andmed teadus- ja arendustegevusega seotud asutused ja juriidilised isikud. **Eelnõu § 32** kohaselt toimub andmete esitamine ja muutmine viie tööpäeva jooksul alates andmete

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/119112024008>

tekkimisest või muutmisest. **Eelnõu §-s 33** on loetelu alamregistri andmete koosseisust ning §-s 34 on nimetatud andmete alusdokumendid.

Eelnõu 8. peatükis on kirjeldatud andmete muutmine ja logimine.

Eelnõu § 35 sätestab andmete õigsuse tagamise, andmete muutmise ja ebaõigete andmete parandamise. Eelnõu kohaselt vastutab andmete õigsuse eest andmete esitaja. Puudulike või ebaõigete andmete esitamise korral või nende avastamise korral andmekogu vastutava või volitatud töötleja poolt tuleb andmete esitajal parandada need 5 tööpäeva jooksul. Nii vastutaval kui volitatud töötlejal on õigus kahtluse korral andmete esitajatele teha järelepärimisi.

Eelnõu § 36 kohaselt säilitatakse andmekogu logisid andmete muutmise, lisamise ja kasutamise kohta 5 aasta jooksul.

Eelnõu 9. peatükis on kirjeldatud juurdepääs andmetele, andmete väljastamine ja säilitamine.

Eelnõu § 37 kohaselt jagunevad andmekogu andmed avalikeks ning piiratud juurdepääsuga andmeteks. Avalikud andmed tehakse kättesaadavaks Eesti Teadusinfosüsteemi avalikkusele suunatud portaali kaudu ning nendele on ligipääs kõigil isikutel, kes soovivad andmeid näha. Andmetele on võimalik vastava märkega kehtestada juurdepääsupiirang registrisse esitatud andmetele, mis on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks või mida andmete esitajal ei ole õigust avaldada. Lõikes 4 on toodud, kellel ja mis andmetele on õigus ligi pääseda piiratud juurdepääsuga andmete korral.

Eelnõu § 38 sätestab, kuidas toimub andmete esitaja tuvastamine. Tuvastamine on võimalik kolmel viisil, kas riiklikult tunnustatud e-identiteedi vahendite abil, identifitseerimiskeskuste kaudu või volitatud töötleja väljastatud kasutajatunnuse ja parooli abil.

Eelnõu §-s 39 sätestatakse andmete väljastamine. Juurdepääs andmetele tagatakse HTM või ETAG määratud kasutajaõiguste alusel ja viisil. Andmeid väljastatakse kas ühekordse andmepäringuna taotluse alusel või ETAG poolt volitatud töötlejaga sõlmitud lepingu alusel ning see toimub tasuta ja digitaalsel kujul. Piiratud juurdepääsuga andmete väljastamise või sellest keeldumise otsustab ETAG viia tööpäeva jooksul. Arvestust andmete sisestamise, muutmise ja väljastamise üle peab ETAG. ETAGil on õigus ka ligipääsu piirata, kui on risk andmekogu konfidentsiaalsusele, käideldavusele või terviklusele.

Eelnõu § 40 sätestab andmete säilitamise. Üldjuhul säilitatakse andmeid tähtajatult, erandiks on üksnes isikute registrisse kantud kontaktandmed, mida säilitatakse 5 aastat pärast isiku surma.

Eelnõu §-s 41 on kirjeldatud andmekogu rahastamine. Andmekogu rahastatakse riigieelarvest vastutava töötleja (HTM) eelarve kaudu.

Eelnõu § 42 sätestab andmekogu lõpetamise. Andmekogu lõpetamise pädevus on teadus- ja arendustegevuse valdkonna eest vastutaval ministril.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

4.1. Kavandatav muudatus: teadustaristu ning teadustaristutega seotud aparatuuri ja teenuste alamregistri loomine.

Muudatuse kirjeldus:

ETISE põhimääruses sätestatakse teadustaristu ning teadustaristutega seotud aparatuuri ja teenuste alamregister, mida 2025. aasta 30. septembrini kehtinud määruses ei olnud. Teadustaristuga seotud alamregister on vajalik, et jagada huvitatud osapooltele infot olemasoleva teadustaristu ja sellega seotud võimaluste kohta. Teadustaristu avamine väliste kasutajatele on seotud Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavas² toodud kitsaskohaga, mille kohaselt on teadustaristusse investeeritud küll palju, kuid teadustaristu ja sellel põhinevad teenused ei ole endiselt väliste kasutajatele kättesaadavad.

Sihtrühmad, keda muudatus mõjutab:

- 1) teadustaristutega seotud teadus- ja arendusasutused ja kõrgkoolid;
- 2) Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Teadusagentuur;
- 3) teadustaristu kasutajad ja avalikkus.

4.2. Kavandatav muudatus: teaduseetikaga seotud andmete lisamine andmekogusse.

Muudatuse kirjeldus:

Andmekogusse lisatakse andmed eetikakomitee hinnangu taotluste ning nende menetlemise ja tulemuste kohta, mida varasemalt andmekogus ei olnud. Riiklik teaduseetika korraldus reguleeriti esmakordselt seaduses 2025. aastal. Teaduseetikaga seonduva lisamine andmekogusse võimaldab menetleda lisaks rahastamistaotlustele kõiki teaduseetika taotlusi ja nendega seotud hinnanguid ühes keskkonnas.

Sihtrühmad, keda muudatus mõjutab:

- 1) teaduseetika komitee;
- 2) ETAG, HTM;
- 3) teadus- ja arendustegevuse eetilisele hinnangut taotlevad asutused.

5.1. Mõju haridusele, kultuurile ja spordile

Määruse eelnõul on positiivne mõju teadus- ja arendustegevusele. Andmekogu pidamine ja arendamine tagab ajakohase info olemasolu teadus- ja arendustegevuse ning sellega seotud isikute kohta, võimaldab saada sellest ülevaateid ning teha nende põhjal argumenteeritud otsuseid valdkonna arendamiseks.

5.2. Mõju riigivalitsemisele

Eelnõuga kavandatav regulatsioon ei mõjuta ministeeriumite halduskoormust.

Eelnõuga ei kaasne täiendavaid kulusid riigieelarvele.

² <https://taie.ee/taie-arengukava-tutvustus>

Määruse jõustumisega ei kaasne otseseid mõjusid järgmistes valdkondades: majandus, loodus- ja elukeskkond, infotehnoloogia ja infoühiskond, riigikaitse ja välisturvalisus, siseturvalisus, regionaalareng.

Kavandatud muudatusega ei kaasne ebasoovitavaid mõjusid.

5. Määruse rakendamiseks vajalikud kulud, määruse rakendamise eeldatavad tulud

Eesti Teadusinfosüsteemi toimimise ja arendamisega kaasnevad kulud kaetakse riigieelarvelistest vahenditest Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarve kaudu.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Justiits- ja Digiministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Kultuuriministeeriumile, Kaitseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Kliimaministeeriumile ja Rahandusministeeriumile.

Eelnõu esitatakse arvamuse avaldamiseks evalveeritud teadus- ja arendusasutustele, ülikoolidele, evalveeritud rakenduskõrgkoolidele, Eesti Teaduste Akadeemiale, Eesti Noorte Teaduste Akadeemiale, teadlaste esindusorganisatsioonidele, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Tööandjate Keskliidule, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutusele, Sihtasutusele Eesti Teadusagentuur ning Andmekaitse Inspeksioonile.